

ΠΕΡΙ

ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ.

Α'.

Παρατηροῦντες τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εὐρίσκουμεν αὐτὸ συνιστάμενον ἐκ πολλῶν ὀργάνων, ὧν ἕκαστον πρὸς ἰδίαν κέκληται λειτουργίαν. Τὸ ἐνοῦν πάντα ταῦτα ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῶν καὶ συντελοῦν οὕτως ὅπως παραχθῇ τὸ μυστηριῶδες φαινόμενον τῆς θρέψεως καὶ τῆς ζωῆς εἶναι τὸ αἷμα. Ἐν τῷ αἵματι ἕκαστον τῶν διαφόρων ταύτων ὀργάνων τοῦ σώματος εὐρίσκει τὸ ἑαυτῷ οἰκεῖον καὶ ἀναγκαῖον ὑλικόν διὰ τοῦ αἵματος ἐπομένως πάντα ταῦτα κινεῖνται καὶ ἐργάζονται. Καὶ ἀλλοίωσις μὲν ἢ πάθησις τις ἐνὸς τῶν ὀργάνων τούτων τοῦ σώματος, πολλάκις οὐδεμίαν ἐπιβροήν ἔχει ἐπὶ τῆς ἐν γένει ζωῆς, οὐδέ τι ἐμπόδιον παρεμβάλλει· ἡ ἐλαχίστη ὅμως μεταβολὴ ἢ παραχῇ ἐν τῷ αἵματι ἀμέσως γίνεται ἐπαισθητὴ καθ' ὅλον τὸ σῶμα καὶ οὐχὶ βραδέως φανεροῦνται τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Ἡᾷσα κοινωνία ἐπίσης ὁμοιάζει πρὸς ὀργανικὸν σῶμα, ἀποτελούμενον ἐκ διαφόρων κατὰ μέρος ὀργάνων, τῶν ἀνθρώπων, ὧν κατ' ἰδίαν ἕκαστος ἴδιον ἐπιδιώκει σκοπόν. Τὸ συνενοῦν πάντα ταῦτα τὰ διαφορὰ στοιχεῖα τῆς κοινωνίας ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ τῆς κοινωνίας προορισμοῦ εἶναι τὸ χρῆμα. Τοῦτο εἶναι τὸ ἀπ' ἐνὸς μὲν πλησιάζον πρὸς ἄλληλα τὰ ἀντιθέτως πολλάκις ἐργαζόμενα στοιχεῖα τῆς κοινωνίας, ὅσον μακρὰν καὶ ἂν ᾖσι τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, καὶ πληροῦν τὰς χρεῖας τοῦ ἐνὸς διὰ τῆς ἀφθονίας τοῦ ἄλλου, τὸ ἀπ' ἑτέρου δὲ συναρμολογοῦν ἐν ταῖς χερσὶ τῆς κυβερνήσεως εἰς ἓν ὅλον τὰς ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως καὶ προαγωγῆς τῆς κοινωνίας ἐνεργείας καὶ θυσίας αὐτῶν διὰ τῶν φόρων καὶ τῶν ἄλλων χρηματικῶν εἰσφορῶν. Καὶ πᾶν μὲν τὸ καλῶς ἢ κακῶς ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα προσώπων ἐπιδρῶν δὲν γίνεται ἐν γένει ἐπαισθητὸν ὑπὸ τοῦ ὅλου τῆς κοινωνίας· ἡ ἐλαχίστη ὅμως κίνησις καὶ παραχῇ ἐν τῷ χρήματι ἀμέσως τοὺς πάντας ἐτάραξε καὶ ἐκίνησεν.

Ὁ ἐκ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ κατ' ἐξοχὴν ῥήτωρ τῶν Ἀθηνῶν, τὴν τοῦ χρήματος ταύτην μεγάλην λειτουργίαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ κατανοήσας ἀνακράζει· Δεῖ δὲ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστὶ γενέσθαι τῶν δεόντων καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὁμολογεῖ ὅτι τὰ χρήματα τῶν πραγμάτων ἐστὶ νεῦρα.

Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τέκνον τι τῆς μεγάλης Ἀγγλίας, ἧς ἡ ἰσχὺς καὶ ὁ πλοῦτος ἐν ταῖς μηχαναῖς καὶ διὰ τῶν μηχανῶν παράγεται, ὁ διακεκριμένος ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς πλουτολογίας Adam Smith παραβάλλει τὸ χρῆμα πρὸς τὸν μέγαν τροχὸν τῆς κυκλοφορίας πάντων τῶν προϊόντων (α).

Ἰδία ὅμως ἐν τῷ κατ' ἰδίαν τοῦ ἀνθρώπου βίῳ ἀναπνέεται κάλλιστα ἡ ἀξία τοῦ χρήματος, ὥς παν-ισχύρου δυνάμεως ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἀνθρώπου· ὅθεν εὐρυῶς καὶ προσηκόντως ἀπεκλήθη ὁ ὑπηρετικὸς τῶν ὀρέξεων ἡμῶν Πρωτεύς (β).

Β'.

Ὁ Ἀριστοτέλης που λέγει ὅτι θεὸς τις μόνος δύναται νὰ ἐξενέγκῃ σαφῇ καὶ ἀκριβῇ περὶ τίνος πράγματος ὁρισμόν· καὶ πραγματικῶς εἰς τοῦτο δικαιοῦ τὸν σταγειρίτην φιλόσοφον ὁ μέγας νοῦς τοῦ Πλάτωνος, ὅστις καίπερ τοιοῦτος, ἐν τῷ ὁρισμῷ τοῦ ἀνθρώπου ἀπέτυχε, παρασχὼν ἀπορρυτὴν ἀστείςμοῦ εἰς τὸν πάντοτε πρόθυμον πρὸς τοῦτο Κυνικόν.

Καὶ περὶ τοῦ νομίσματος προκειμένου ὁμοίως ὁ θεὸς ἄλλως τε Πλάτων δὲν εὔρε τὸν ἀκριβῆ αὐτοῦ ὁρισμόν· εἶπεν ὅτι τὸ νόμισμα εἶναι σύμβολον τῆς ἀλλαγῆς ἐνεκα (γ). Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτω. Τὸ νόμισμα δὲν εἶναι σύμβολον, ἔχει ἰδίαν ἀξίαν ἐσωτερικὴν.

Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως, ὅστις δὲν ἔρθασε μὲν τὸ ὕψος τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος, προσήγγισεν ὅμως κατὰ πολὺ εἰς τὸ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ πρακτικὸν πνεῦμα, περὶ νομίσματος ἰδοὺ τίνας ἰδέας εἶχεν. Εἰς τι μὲν μέρος (δ) ἀπικαλεῖ αὐτὸ ἐγγυητὴν ὑπὲρ τῆς μελλούσης ἀλλαγῆς· ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν λέγει, τοιοῦτό τι τὸ χρῆμα, ὃ τῶν χρησίμων αὐτὸ ὃν εἶχε τὴν χρεῖαν εὐμεταχείριστον πρὸς τὸ ζῆν· ὥστε φαίνεται κάλλιον τοῦ Πλάτωνος κατανοήσας τὴν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ νομίσματος.

(α) *Wealth of nation*, Book II, chap. III.

(β) Π. Καλλιγᾶ, Σύστημα. Ρωμ. Δικ., Τόμ. Γ'. σελ. 80.

(γ) Περὶ πολιτ., Β'. σ. 371.

(δ) «Ὅταν μὴ ἐν χρεῖᾳ ᾖσιν ἀλλήλων, ἢ ἀμφοτέροι, ἢ ἄτερος, οὐκ ἀλλάττονται, ὥσπερ ὅταν, εὖ ἔχει αὐτὸς, οὐ δέηταί τις, ὅσον αἶνου, διδόντος αἵτου ἐξαγωγὴν· δεῖ ἄρα τοῦτο ἰσαθῆναι. Ὑπὲρ δὲ τῆς μελλούσης ἀλλαγῆς, εἰ νῦν μηδὲν δεῖται, ὅτι ἐσται, εἰάν δεηθῇ, τὸ νόμισμα ὅσον ἐγγυητὴς ἐστὶν ἡμῖν· ἐστὶ γὰρ τοῦτο φέροντι, εἶναι λαβεῖν» κτλ. Ἡθικ. Νικομ., Ε', δ, σ. 93.

Οἱ ῥωμαῖοι νομοδιδάσκαλοι, διακρινόμενοι διὰ τὴν λεπτότητα τῆς κρίσεως, τὴν βαθύτητα τῆς σκέψεως καὶ ἐν γένει τὸν φιλοσοφικὸν ἐκείνον νοῦν, οὕτως τὴν ἀνάπτυξιν ὤφειλον κατὰ πολὺ εἰς τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν, ἥς πάντες σχεδὸν ἐτύγγανον μύσται καὶ ὁπαδοί, πρὸς τὸ ἐκφέρειν ὁρισμοὺς ἐγένοντο τῇ ὄντι οἱ κατάλληλοι καὶ ἐνιαχοῦ οἱ μόνοι. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀναγράφου ἐνταῦθα τὸν ἐξῆς περὶ τοῦ νομίσματος ὁρισμὸν, ὃν ἐξήνεγκεν εἰς ἓκ τῶν ἐσχωτέρων μεταξὺ αὐτῶν, ὁ Παῦλος(ε)· κατ' αὐτὸν τὸ νόμισμα *electa materia est, cujus publica ac perpetua aestimatio, difficultatibus permutationum ac qualitate quantitatis subveniret* (ς), ἥτοι, εἶναι ὕλη πολύτιμος (ἐκλεκτή), ἥς ἡ δημοσία καὶ διαρκὴς ἀξία διὰ τῶν ἴσων ποσοτήτων προλαμβάνει τὰς δυσκολίας τῶν ἀνταλλαγῶν.

Ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι πάντες (ζ) δὲν ἔσχον τυχαίαν περὶ τοῦ νομίσματος γνώσιν· εἰσὶ καὶ ἐκ τούτων οἱ παραγνωρίσαντες τὴν φύσιν αὐτοῦ. Τὸ ἀναγράψαι τὰς ἐπὶ τούτῳ αὐτῶν διαφόρους ταύτας γνώμας καὶ ἐργῶδες καὶ ἀτύμφορον ὑπάρχει. Περιοριζόμεθα παρατιθέμενοι τὸν ὁρισμὸν, εἰς ὃν ἀπέληξεν ἡ ἐπιστήμη τελευτᾶν μετὰ μακρὰν πείραν καὶ μεγάλην μελέτην ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὁρίζεται λοιπὸν τὸ νόμισμα ὡς ἐξῆς. Ὑλὴ πολύτιμος, ἥ τις καθ' ὁρισμὸν ὑπὸ τῆς πολιτείας βάρος καὶ τύπον χρησιμεύει, τὸ μὲν ὡς μέτρον τῆς χρησιμότητος τῶν πραγμάτων καὶ ὡς ἀντάλλαγμα αὐτῶν, τὸ δὲ ὡς ἀντικείμενον ἐμπορεύματος.

Ἐν τῷ ὁρισμῷ τούτῳ βλέπομεν ὅτι δὲν εἶναι ἀπλοῦν σημεῖον τὸ νόμισμα, ἀλλ' ὕλη περιέχουσα ἐν ἑαυτῇ ἀξίαν· ἔπειτα ὅτι ἐκάστη πολιτεία κατ' ἴδιον τρόπον ὡς πρὸς τὸ βάρος καὶ τὸν τύπον (η) καθορίζει

(ε) Ἦκμασεν ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Σευήρου· ἦν ἐντριβίστατος τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, καταλιπὼν πληθὺν συγγραμμάτων.

(ς) Πανδέκτων, βιβλ. 18, τίτλ. 1, τεμ. 1.

(ζ) Οὕτω λ. γ. ὁ ἄλλως σπουδαῖος καὶ κριτικώτατος Γάλλος συγγραφεὺς, ὁ Montesquieu, γράφει τάδε: *La monnaie est un signe, qui represente la valeur de toutes les marchandises. L'esprit des lois*, xii, ii.

(η) Ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκάστη πολιτεία ἐνετύπων τὰ ἴδια αὐτῆς σύμβολα ἢ ἄλλα τινα σημεῖα. Νόμισμά τι τῶν πάλαι Ἀθηναίων ἔφερε τὸν τύπον βοῦς (εἰ καὶ τινες δισχυρίζονται ὅτι ἦτο τὸ ἰσότιμον βοῦς)· ἐνταῦθεν ἡ γνωστὴ παροιμία: βοῦς ἐπὶ γλώσσης βίβηκεν. Ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου προελθούσα ἐξ Ἀσίας ἐπεκράτησεν ἡ ἑξῆς ὅπως

τὴν πολύτιμον ταύτην ὕλην, ὅπως ἀποτελεῖ νόμισμα, δηλαδὴ καταρτίζουσα τὸ νομισματικὸν αὐτῆς σύστημα· τελευτᾶν δὲ τὸ οὕτως ἀποτελεσθὲν νόμισμα ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς ὁ πῆχυς καὶ ἡ λίτρα χρησιμεύει ὡς μέτρον τῆς ἀξίας καὶ τὸ κυριώτερον ὡς ἀντάλλαγμα τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἐνεκα τῆς χρησιμότητος αὐτῶν ζητοῦνται καὶ προσφέρονται δηλαδὴ εἰσιν ἀντικείμενον συναλλαγῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπάρχει ἀντικείμενον ἰδίας ἐμπορίας, ἥτοι τῆς τῶν τραπεζίτων καὶ τῶν κολλυβιστῶν.

Καθὼς καὶ νῦν εὐρίσκονται λαοὶ τινες, εἴτε ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἀφρικῆς, εἴτε ἐν τῇ Πολυνησίᾳ, μὴ εἰδότες τὴν χρῆσιν τοῦ νομίσματος, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι βλέπομεν βραδέως εἰσαγόμενον τοῦτο ἐν ταῖς συναλλαγαῖς. Δὲν ἀναζητοῦμεν νὰ εὕρωμεν ποῦ καὶ πότε ἀνεφάνησαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους νομίσματα ὡς τὰ σημερινά. Ὁ Ὀμηρὸς ὁμιλῶν περὶ τῶν εἰς Ἀἴμνον μεταβάλλοντων ἐκ Τροίας Ἑλλήνων γράφει τὰ ἐξῆς (θ).

Ἐνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἰθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινόεσσι, ἄλλοι δ' αὐτῆσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν.

Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει ὅτι Βυζάντιοι σιδήρῳ νομίζουσι (χρῶνται ὡς νόμισματι), Καρχηδόνοι σκύττειν. Ἀπέναντι τούτων ἐν τῇ σινικῇ ἱστορίᾳ (ι) ἀνευρίσκωμεν ὅτι ἡ πρώτη παρὰ Σίναις

ἐκτυπῶνται ἐπὶ τῶν νομισμάτων αἱ εἰκόνες τῶν βασιλέων, συντείνουσα τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξέφρασιν τῆς χρονολογίας καὶ τὴν κατάταξιν αὐτῶν. Καθ' ἃ γράφει ὁ Κεδρηνὸς περὶ τοῦ Γουιμισκῆ: «προσέταξε καὶ ἐν τῷ νόμισματι, καὶ ἐν τῷ ὀβελῷ, εἰκόνα ἐγγράφεσθαι τοῦ Σωτῆρος, μὴ πρότερον τούτου γινόμενου· ἐγράφοντο δὲ καὶ γράμματα ῥωμαῖστὶ ἐν θάτερω μέρει, ὧδε πη διεξιόντα: Ἰησοῦς Χριστὸς B. B. (Σύνολ. Ἱστορ. σ. 683), φαίνεται ὅτι πρῶτος οὗτος ἐκ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἐνεχάραξε τὸ ὁμοῖωμα τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τῶν νομισμάτων· ἐν τούτοις φέρεται ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον νόμισμα Ἰουστινιανοῦ B', τοῦ Πρωτομάχου. Λέγων ὁ Σοφὸς δὲ μετεχειρίσθη πρὸς τῷ τῷ Σωτῆρος καὶ τῷ τῆς Θεοτόκου. Φιλονεικεῖται ἔτι τί ἄρα γε σημαίνουσιν ἡ ὑπεμφαίνουσι τὰ τέσσαρα B, τὰ εἰς τὰς γωνίας τεθειμένα τοῦ σταυροῦ, τοῦ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Παλαιολόγων.

(θ) Ἰλιάδ. κ, σ. 74—77.

(ι) Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Χοαγκ-τί (2698—2637), πρώτου ἀρχαίου τῶν Σινῶν: *Le commerce fut établi et l'on fabriqua une monnaie qui remplaça les échanges en nature. ce qui fut un grand pas dans la civilisation. Chine*

τύποις νομισμάτων ἐγένετο κατὰ τὸ 2650 π. Χ. Ὅπως δὲ ἴσως τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἐγένοντο γνωστὰ τὰ νομίσματα τῇ 869 π. Χ., τυπώσαντος ἐν Αἰγίνῃ (ια) τοῦ βασιλέως τοῦ Ἀργεῖ Φεῖδωνος ἀργυρὰ νομίσματα.

Ἐν Ῥωσίᾳ ἐγένετο ἀπόπειρα ἀπὸ τοῦ 1828—1846 ὅπως εἰσαχθῇ ὡς ὕλη πρὸς νομισματοποίησιν καὶ ἡ πλατίνη, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Ἐπεκράτησε δὲ ἐν τέλει, ὅτι καταλληλόταται καὶ μόναι ὕλαι, εἰς ὧν νὰ κόπωνται νομίσματα, εἰσὶν ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἀργυρος. Τοῦτο δὲ αἰτιολογεῖται διὰ τῶν ἑξῆς λόγων· α') διότι τὰ δύο ταῦτα μέταλλα ἔχουσιν ἀξίαν ἐσωτερικὴν (ιβ'), ὅθεν καὶ πολύτιμα λέγονται. β') διότι εἰσὶν εὐδιάγνωστα καὶ δὲν συγχέονται εὐκόλως πρὸς ἄλλα. γ') διότι εἰσὶν εὐμετακόμιστα, προσὸν μέγα διὰ τὴν κυκλοφορίαν αὐτῶν. δ') διότι δύνανται νὰ ἐπιδεχθῶσι πρὸς τύποις ἐπ' αὐτῶν σημεῖα καὶ σύμβολα τῆς ἀρχῆς, καθιστῶντα σχεδὸν περιττὴν πᾶσαν τῶν ἰδιωτῶν καθ' ἑκάστην συναλλαγὴν προσοχὴν καὶ ἐξέτασιν. ε') διότι δὲν ὑπόκεινται εὐκόλως εἰς φθορὰν ἢ ἀλλοίωσιν ἐνεκα τῆς καθ' ἡμέραν χρήσεως αὐτῶν. (ιγ) ς') διότι εἰσὶν εὐμετάτρεπτα, ὥστε τηκόμενα δύνανται νὰ ὑπηρετήσωσι καὶ πρὸς ἰδιωτικὰς τῶν ἀνθρώπων σκαπούς.

Ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ποσότης τῶν δύο τούτων μετάλ-

par M. G. Pauthier, p. 29) .Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον δέ: Πρῶτοι δὲ ἀνθρώπων αἱ Λυδοὶ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο, πρῶτοι δὲ καὶ κάπηλοι ἐγένοντο. (Ἱστορ. Α, 94).

(ια) Κατὰ περίεργον σύμπτωσιν μετὰ παρέλευσιν τοσούτων αἰώνων ἐν Αἰγίνῃ πάλιν, συστηθέντος τοῦ Ἑλληνικοῦ νομισματοκοπείου ἐκόπησαν καὶ ἐστάλησαν τῇ 28 ἰουλίου 1829 εἰς τὴν ἐν Ἀργεὶ Ἐθνικ. Συνέλευσιν εἰς πρῶτα νομίσματα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, συνιστάμενα εἰς τὸν ἀργυροῦν φοῖνικα, τὸ δεκάλεπτον, τὸ πεντάλεπτον καὶ τὸ λεπτόν. Ὡς δὲ ἀναφέρει ὁ κ. Π. Λάμπρος ἐν τῇ σπουδαίᾳ αὐτοῦ πραγματείᾳ: Περὶ τῶν ἀνεκδότων νομισμάτων τῶν μεγάλων μαγίστρων τοῦ ἐν Ῥόδῳ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν, ἡ πρὸς τοῦτο μηχανὴ ἦτο αὐτὴ αὕτη ἢ τῶν ἐν λόγῳ μαγίστρων τοῦ τάγματος, ἦν, κατακειμένη ἐν Μελίτῃ ἡγόρασε μεταθᾶς αὐτόθι κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Κυβερνήτου ὁ Α. Κοντόσταυλος ἀντὶ ἑκατὸν μόνον λιρῶν στερλινῶν.

(ιβ) Cet attribut d'équivalent est essentiel à la monnaie. Michel Chevalier. *De la monnaie* sect. 1. ch. 1.

(ιγ) Οὐχ ἥττον ὑπόκεινται καὶ αὐτὰ εἰς φθορὰν κατὰ τὸν Jacob ἢ ἐτησίᾳ πραγματικῇ φθορᾷ, ἢ τυχαία ἀπώλεια τῶν νομισμάτων ἀνέρχεται εἰς τὸ τριακοσιστὸν ἐξηκοστόν.

λῶν δὲν εἶναι πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἡ αὐτή. Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐλαττοῦται αὕτη, εἴτε διὰ τῶν συνήθων τοῖς ἀνθρωπείοις πράγμασι περιστάσεων, οἷον καταποντισμοῦ, πυρκαϊᾶς καὶ τῶν τοιούτων, εἴτε καὶ διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἀρσεως ἐκ τῆς κυκλοφορίας μεταχωνευόντων αὐτὰ εἰς οἰκειακὰ σκεύη καὶ ἄλλα ἀντικείμενα τῆς τέχνης· ἀφ' ἑτέρου δὲ πλεονάζει διὰ τῆς ἀνακαλύψεως μεταλλείου τινὸς πλουσίου. Οὕτω λοιπὸν καὶ τὰ δύο ταῦτα πολύτιμα μέταλλα βλέπομεν ὑποκείμενα εἰς τὸν γενικὸν νόμον τῆς προσφοράς καὶ τῆς ζήτησεως, καὶ ἐπομένως ποτὲ μὲν ἐκπίπτοντα, ποτὲ δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν ὁρισθεῖσαν αὐτοῖς ἀξίαν. Ἰδίᾳ ἢ μεταβολῇ αὕτη μᾶλλον ἐπικισθητὴ καὶ ἀνησυχίας πρόξενος εἶναι ἐν τῇ σχέσει τῶν δύο τούτων μετάλλων πρὸς ἀλλήλα (ιδ'). Ὅθεν ἐνεκα τούτου προτιμότερα ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἢ χρήσις ἐνὸς μόνου ἐκ τῶν δύο τούτων μετάλλων πρὸς νομισματοποίησιν. Τοῦτο ὅμως οὐχὶ ὅπως ἀποβρίφθῃ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ τὸ ἕτερον (ιε'), δυνάμενον νὰ χρησιμεύῃ εἰς τὰς μικρὰς ἐπιτοπίους συναλλαγὰς, ὡς τὰ ἐκ χαλκοῦ ἢ καὶ νικελίου κερμάτια.

Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη τοῦ ἀπλοῦ (ις') ἢ διπλοῦ νομισματικοῦ κανόνος (étalon) οὔτε παραδεκτὴ γενικῶς ὑπὸ πάντων ἐγένετο, οὔτε καὶ γενομένη δυνατόν νὰ ἐκτελεσθῇ ἐν τῷ ἄλλῳ. Ἐντεῦθεν ἔχομεν τὴν διπλὴν ἐν Εὐρώπῃ διαίρεσιν τῶν νομισματικῶν συστημάτων.

(ιδ') Ἡ νομισματικὴ σύμβασις ἐν Παρισίοις τοῦ 1865, ἥτις ἀπετέλεσε τὴν ἀρχὴν τῆς Λατινικῆς ἐνώσεως, ὥρισε τὴν σχέσιν τοῦ ἀργύρου πρὸς τὸν χρυσοῦ ὡς $15 \frac{1}{2} : 1$, ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σπουδαίως αὕτη παρήλλαξε φθάζοντα μέχρι τοῦ 17. Ἐντεῦθεν αἱ ἀνησυχίαι τῶν κυβερνήσεων καὶ αἱ δυσκολίαι τῶν συναλλαγῶν, ἐνθα τὸ τοῦ διπλοῦ νομισματικοῦ κανόνος σύστημα ἐπικρατεῖ. Ἡ σχέσις αὕτη διάφανος ὑπῆρξε κατὰ τὰς διαφόρους τῆς ἱστορίας χρονικὰς περιόδους· οὕτω, παρ' Ἰνδοῖς, κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Μανῦ ἦν $2 \frac{1}{2} : 1$, παρ' Ἑλλήσιν ἐποικίλλεν ἀπὸ τοῦ 10—14 : 1, κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὁμοίως 10—12 : 1.

(ιε') Οὕτω, καίτοι ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπικρατεῖ ὁ ἀπλοῦς τοῦ χρυσοῦ νομισματικὸς κανὼν, ἐν τούτοις κατὰ πρότασιν τοῦ Peel τὸ Κοινὸν βούλιον παρεδέχθη ὅπως ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ἔχῃ τὸ πέμπτον τοῦ μεταλλικοῦ αὐτῆς ἀποταμιεύματος εἰς ἀργυρον δι' ἐκτάκτους αὐτοῦ χρεῖας.

(ις') Ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, τὸν ἀπλοῦν τοῦ χρυσοῦ νομισματικὸν κανόνα ἔχουσι καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ὁλλανδία, τὰ Σκανδιναβικὰ κράτη καὶ ἀπὸ τοῦ 1870 ἡ Γερμανία.

Ὅπως ἀπολαμβάνη τὸ νόμισμα τῆς γενικῆς ἐμπιστοσύνης, μὴ καταβαλλομένης ἐκαστοτε ἐξέτασεως καὶ ἐρεύνης περὶ τοῦ βάρους καὶ ποιοῦ αὐτοῦ, εἶδομεν ὅτι δέον νὰ ληφθῇ περὶ τούτου πρόνοια ὑπὸ τῆς πολιτείας· αὕτη πρέπει νὰ ἐπιστατῇ καὶ προσέχῃ ἐπὶ τῆς γύσεως καὶ ἐκτυπώσεως αὐτῶν δι' ἰδιαίτερου αὐτῆς ὑπαλλήλου. Ἀλλὰ τὰ οὕτω πως κοπτόμενα νομίσματα ἠδύναντο οἱ πολῖται πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἄλλης δαπάνης καὶ κόπου νὰ μεταχειρίζωνται πρὸς τῆξιν καὶ ἀναχώνουσιν εἰς διάφορα αὐτοῖς ἀναγκαῖα ἔργα, ἢ καὶ νὰ φυγαδευθῶσιν ἀλλοχοῦ (ιζ) ἐνθα ἐπρονόησαν περὶ τούτου. Πρὸς πρόληψιν τοῦ κακοῦ τούτου δέον νὰ ἀφαιρῶνται τὰ τῆς χωνεύσεως καὶ ἐκτυπώσεως ἐξοδα (*fraîs de fabrication*). Πρὸς τοῦτο δὲν κόπτουσι τὰ νομίσματα ἐκ καθαροῦ μετάλλου, ἀλλ' ἀναμιγνύουσιν ἐν τῷ αὐτοῦ ποσότητά τινα χαλκοῦ (ιη). Τοῦτο ἄλλως τε συντείνει καὶ πρὸς τὸ κατατῆσαι τὸ μέταλλον ἐτι μᾶλλον σκληρόν καὶ ἐπομένως ἥττον ὑποκείμενον εἰς φθορὰν ἐνεκα τῆς καθ' ἡμέραν χρήσεως ἐν ταῖς συναλλαγαῖς. Ἡ ἀναλογία αὕτη τοῦ μίγματος (*alliage*) καλεῖται τίτλος (*titre*). Ἐτι δὲ δὲν εἶναι δυνατόν διὰ τῆς τέχνης νὰ παραχθῶσιν ἅπαντα τὰ νομίσματα τοῦ αὐτοῦ βάρους καὶ μίγματος· ὠρίσθη λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα βαθμὸς τις, καλούμενος ἀνοχὴ (*tolérance*), μέχρις οὗ εἶναι ἀνεκτὴ ἡ διαφορὰ αὕτη (ιθ).

Τὸ κόπτειν νόμισμα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων ἐθεωρήθη, καὶ ἀνεγνωρίσθη νῦν, ὡς κυριαρχικὸν δικαίωμα τοῦ ἡγεμόνος (κ), μαρτυροῦν ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ τὴν ἀνεξαρτησίαν. Οὕτω λοιπὸν ἐκαστὴ πολιτεία ἔχει τὸ ἴδιον νόμισμα, διαφέρον τῶν ἄλλων κατὰ τε τὸ ὄνομα, τὸ βάρος καὶ τὸν τύπον. Ἀλλ' ἐπειδὴ κράτος τι δὲν δύναται νὰ ζήτῃ κατὰ μόνας ἐν τῷ κόσμῳ, εὐρίσκεται δὲ, καὶ μάλιστα ἐν τῇ σημερινῇ ἐποχῇ, εἰς διηνεκεῖς καὶ μεγάλας μετὰ τῶν γειτόνων, καὶ πολλάκις τῶν ἀπομακρυσμένων ἐθνῶν, σχέσεις, ἡ δὲ ποικιλία τῶν διαφόρων ἐθνικῶν νομι-

σμάτων οὐ μικρὰς δυσκολίας καὶ ἐμπόδια ἐπάγεται εἰς τὰς συναλλαγὰς τῶν πολιτῶν, ἐν ταῖς νεωτέροις χρόνις ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν τοῦτο πρὸς διόρθωσιν, διαφυλαττομένων πάντοτε τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων ἐκαστῆς πολιτείας. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν παρεδέχθησαν ὅπως ἕκαστον κράτος ἔχῃ ἴδιον μὲν κατ' ὄνομα νόμισμα, ἀλλὰ τὸ βάρος ὑπάρχῃ παρ' ἅπασιν τὸ αὐτό. Ὡς πρῶτον ἐλήφθη τὸ βάρος καὶ ἡ διαίρεσις τοῦ γαλλικοῦ νομισματικοῦ συστήματος. Τοῦτο δὲ, τὸ μὲν διὰ τὸ μὴ αὐθαίρετον τοῦ βάρους (κα), τὸ δὲ διὰ τὸ δεκαδικὸν αὐτοῦ ἐν τῇ διαίρεσει σύστημα, παλλὰς τὰς εὐκολίας ἔχον εἰς τὸ συναλλάττεσθαι. Οὕτως ἐσχηματίσθη ἡ λεγομένη *Ενωσις τῶν λατινικῶν κρατῶν*, εἰς ἣν ἀπὸ τοῦ 1867 εἰσῆχθη καὶ ἡ Ἑλλάς.

Ἐπεκράτει ἄλλοτε γενικῶς, καὶ νῦν ἐτι παρὰ τισιν, ὅτι νόμισμα σημαίνει πλοῦτον· ἐπομένως ὅσῳ περισσότερα νομίσματα ἔχει τις τόσῳ καὶ πλούσιος ὑπάρχει. Τὸ πεπλανημένον τῆς ἰδέας ταύτης ἀπέδειξεν ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη τῆς τε Πρωτολογίας καὶ τῆς Πολιτειολογίας. Καὶ κατ' ἐκείνην μὲν ἀποδείκνυται τὸ σφαλερὸν αὐτῆς, πρῶτον μὲν διότι ἡ ποσότης (κγ) τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πο-

(κα) Τὸ φράγκον ἔχει βάρος πέντε γραμμαρίων· ἐν δὲ γραμμαρίον ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἀπόλυτον βάρος ἐνὸς κυβικοῦ ἑκατοστομέτρου ὕδατος καθαροῦ, ληφθέντος ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ τῆς μεγίστης αὐτοῦ πυκνότητος, δηλ. 4 βαθμῶν ὑπὲρ τῆς τοῦ διαλυομένου πάγου.

(κβ) Τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος τὰ καλὰ ἐγνώσθησαν καὶ ἐφαρμόσθησαν ἐν τῇ πράξει πολὺ πρότερον ἐν Σινικῇ ἢ ἂν οὗ εἰσῆχθησαν ἐν Εὐρώπῃ διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς γαλλικῆς τοῦ 89 ἐπαναστάσεως. Ὁ ἀνωτέρω (σημ. ι.) μνησθεὶς αὐτοκράτωρ τῶν Σινῶν, ἐκτὸς τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος ἐπὶ τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν, εἰσῆγαγεν αὐτὸ καὶ ἐν τῇ χωρογραφικῇ διαίρεσει τοῦ κράτους αὐτοῦ, ὀρίσας ὅπως χωρισθῇ αὐτὸ εἰς 10 νομούς, ὧν πάλιν ἕκαστος εἰς 10 ἐπαρχίας, ἀποτελουμένων καὶ τούτων ἐκαστῆς ἐκ 10 πόλεων. Ἐνταῦθα ἀναφαίνεται τὸ ἰδιότροπον ὅλως καὶ παράξενον τοῦ σινικοῦ χαρακτῆρος. *Chine par M. G. Pauthier*, αὐτόθι.

(κγ) Τὸ ποσὸν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πολυτίμων (χρυσοῦ καὶ ἀργύρου) μετάλλων ὑπελογίσθη ὅτι ἀνήγαγε πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς εἰς 1600 ἑκατομμύρια. Κατὰ δὲ τὰ μέσα τοῦ τρέχοντος αἰῶνος εἰς 25 ἕως 26 δισεκατομ. (συμπεριλαμβανομένης, ἐννοεῖται, καὶ τῆς Ἀμερικῆς), ὧν τὰ 10 χρυσοῦ καὶ τὰ 15 ἀργύρου. *Michel Chevalier, De la monnaie*, Sect. VII. ch. III, παρατηρεῖ δὲ περὶ τῶν ὑπολογισμῶν τούτων ὁ διάσημος οὗτος Γάλλος

(ιζ) Ὅπως συνέβη εἰς τὰ νομίσματα τῆς πρώτης ἐν Ἑλλάδι βασιλείας, ἀφανισθέντα ἅμα ὡς ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν.

(ιη) Ἦτοι $\frac{1}{10}$ · ἀλλ' ἅπαντα ἡ ποσότης αὕτη τοῦ χαλκοῦ δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ ἐξοδα. Κατὰ τὸν γαλλικὸν νόμον, κρατοῦνται ὡς ἐξοδα ἐκτυπώσεως ἐπὶ μὲν τῶν χρυσῶν νομισμάτων ἐννέα φράγκα εἰς τὸ χιλιόγραμμον, ἐπὶ δὲ τῶν ἀργυρῶν τρία.

(ιθ) Μέχρι πέντε τοῖς χιλίοις τὸ μέγιστον ὄριον.

(κ) Ἰδε ἄρθρον 7 τοῦ ὁθωμανικοῦ Συντάγματος.

ἐντίμων τούτων μεταλλῶν σχετικῶς πρὸς τὰ ἄλλα κεφάλαια πλούτου εἶναι ἐλαχίστη, ἐπομένως καὶ εἰς ἐν κράτος τὸ αὐτὸ, δεύτερον δὲ διότι οὐδεὶς ἔχει ἅπαντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ εἰς χρήματα, οὔτε θέλει νὰ ἔχη, καθιστῶν οὕτως αὐτὸν ἄργον καὶ ἄγονον ὥστε εἴτε εἰς κτήματα εἴτε εἰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις θέλει καταβάλλει αὐτόν. Κατὰ ταύτην δὲ εὐρίσκουμεν ὅτι τὰ μᾶλλον πλούσια κράτη ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσιν ἐκεῖνα, ἐν οἷς τὸ ὀλιγώτερον ποσὸν τῶν νομισμάτων ὑπάρχει (κδ).

ὑπὸ τὸ κράτος τῆς πλημμελοῦς ταύτης ιδέας ἐνέργει ἄλλοτε ὁ Colbolt, ἐκδίδων τοὺς περιοριστικούς διὰ τὸ ἐμπόριον νόμους. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ὑπουργοὶ τῶν γάλλων βασιλέων, οἵτινες ὑπὸ τὸ πρόνομιον τῆς κυριαρχίας (seigneurie) καὶ ὑπὸ τὰ ἔσοδα τῆς ἐκτυπώσεως, ἠλάττων τὸ ἐν τοῖς νομίμασι καθαρὸν ποσὸν τοῦ μετάλλου, πιστεύοντες ὅτι οὕτως, αὐξανομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νομισμάτων, συναυξάνει καὶ ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος. Ἐν δὲ τῇ ἀρχαιοτάτῃ εὐρίσκουμεν τὸν Λυκούργον, τὸν ἰδρυτὴν τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας. Θέλων οὗτος νὰ ἀπαλλάξη τὴν Σπάρτην διὰ παντὸς τοῦ κακοῦ τῆς πολυτελείας, ἐσκέφθη νὰ ἐκδιώξη ἐξ αὐτῆς τὸν πλοῦτον, εἰς ὃν ἀκολουθεῖ αὕτη. Ἐπὶ τούτῳ δὲ εὔρε καλὸν νὰ καταργήσῃ ἐντελῶς τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ νομίσματα, εἰσαγαγὼν διὰ τὰς καθ' ἡμέραν συναλλαγὰς σιδηρὰ τινα νομίσματα, ὅλως ἀκατάλληλα καὶ ἄνευ τινὸς ἀξίας (κε). Καὶ ναὶ μὲν ἐπέτυχε τοῦ ποθομένου· οἱ Σπαρτιάται κατέστησαν παραδειγματικοὶ διὰ τὴν λιτότητα καὶ ὀλιγάρκειαν αὐτῶν· ἀλλὰ τοῦτο ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν ἑλλειψιν πάσης μετὰ τῶν ἐκτὸς ἐπιμιξίας (κς') καὶ δὴ εἰς τὸ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ βίου

ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς πλουτολογίας τάδε: Les supputations de ce genre sont éminemment hypothétiques.

(κδ) Οὕτω, κατὰ τὸν Bandrillard, «ἡ Ἀγγλία καὶ αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι εἰσι τὰ πλουσιώτερα κράτη τοῦ κόσμου, εἰ καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ὀλιγώτερον μεταλλικὸν ὑπάρχει ἢ ἐν Γαλλίᾳ, ἐν δὲ ταῖς δευτέραις ὀλιγώτερον ἢ ἐν Ἰσπανίᾳ». *Manual d'écon politique*.

(κε) Ἀκυρώσας (ὁ Λυκούργος) πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν, μόνον χρῆσθαι τῷ σιδηρῷ προσέταξε· καὶ τούτῳ δὲ ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ καὶ ὄγκου δύναμιν ὀλίγην ἔδωκεν, ὥστε δέκα μνῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης τε μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι καὶ ζεύγους ἄγνου. . . . ὅςτις γὰρ ὡς λέγεται, διαπύρου σιδηροῦ τὸ στόμαμα καταβύσσας ἀρείλετο τὴν εἰς τὰλλα χρεῖαν καὶ δύναμιν, ἄδρανοὺς καὶ δυσέρχου γενομένου. Πλουτάρχου, Λυκούργος, IX.

(κς) . . . οὐδ' ἀποδήμε' ἐδωκε τοῖς βουλομένοις

τῶν Σπαρτιατῶν σύστημα· ἐν ἄλλοις λόγοις, διότι μετεσχημάτισε τὴν σπαρτιατικὴν πολιτείαν εἰς στρατιωτικὸν κοινόν (κζ).

Ἐγείρεται τὸ ζήτημα· ὅποια τις ἤθελεν εἶναι ἡ μορφή τοῦ κόσμου, μὴ ὑπάρχοντος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἐπομένως ἐλλείποντος τοῦ χρήματος. Δὲν ἐπιχειροῦμεν νὰ λύσωμεν τὸ δύσκολον τοῦτο ζήτημα. Παρατηροῦμεν μόνον ὅτι ἂν ὁ πολιτισμὸς δὲν ὀφείλεται καθ' ὅλου εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ νομίσματος, τὸ νόμισμα ὁμῶς θεωρεῖται ὡς εἷς ἐκ τῶν κυρίων παραγόντων αὐτοῦ (κη).

καὶ πλανᾶσθαι ξενικὰ συνάγοντες ἦθη καὶ μιμήματα βίων ἀπαιδευτῶν καὶ πολιτευμάτων διαφόρων. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀθροισμένους ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ καὶ παρεισφέροντας εἰς τὴν πόλιν ἀπήλαυνεν, οὐχ, ὡς Θουκυδίδης φησὶ, δεδιὼς μὴ τῆς πολιτείας μιμηταὶ γίνωνται καὶ πρὸς ἀρετὴν τι χρήσιμον ἐκμάθωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως μὴ διδάσκαλοι κακοῦ τινος ὑπάρξωσιν. Πλουτάρχου, Λυκούργος, XXVII.

(κζ) . . . αὐστηρὰ δὲ ἡ Λυκούργειος (διατάξις καὶ διαίρεσις τοῦ πολιτεύματος) καὶ ἀριστοκρατικὴ, τὰς μὲν βαναύσους ἀποκαθαίρουσα τέχνας εἰς οἰκετῶν καὶ μετοίκων χεῖρας, αὐτοὺς δὲ τοὺς πολίτας εἰς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ συνάγουσα, πολέμου χειροτέχνας καὶ θεράποντας Ἄρεως ὄντας, ἄλλο δὲ οὐδὲν εἰδότας οὐδὲ μελετῶντας ἢ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι καὶ κρατεῖν τῶν πολεμίων. Πλουτάρχου, Λυκούργου καὶ Νουμᾶ σύγκρ., II.

(κη) Φαίνεται ὅτι ἡ ιδέα τοῦ νομίσματος, καὶ ἂν δὲν εὐρίσκατο ἐπὶ τῆς γῆς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἤθελεν ὑπάρχει παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς ἀχώριστος οὕτως ἀπὸ τῆς ιδέας τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ ἐπομένως τοῦ πολιτισμοῦ. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἔχομεν τὰ παραδείγματα διαφόρων βαρβάρων καὶ ἡμιπολιτίστων λαῶν, παρ' οἷς, καίτοι ἐλλείπουσι τὰ δύο ταῦτα μέταλλα, ἀνευρίσκουμεν ὁμῶς νομίσματα, ἐξ ἄλλης ὕλης ἀποτελούμενα, πάντοτε ὁμῶς ἐχούσης ἐν ἑαυτῇ ἀξίαν. Οὕτω παρὰ τοῖς πάλαι Γερμανοῖς ὡς νόμισμα ἐχρησίμευσον οἱ ἵπποι· ὁμοίως οἱ ἵπποι καὶ τὰ πρόβατα παρὰ τοῖς Κιρκασίοις· διάφορα δέρματα ζώων ἐν Ρωσσίᾳ· τὸ τέιον ἐν τῇ βορείῳ Ἀσίᾳ, οἱ φοίνικες ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Σαχάρως, τὸ κακάον παρὰ τοῖς παλαιστοῖς κατοίκοις τοῦ Μεξικοῦ, οἱ καπνοὶ ἐν Μαιριλάνδῃ καὶ Βιργινίᾳ καὶ εἰ τι ἄλλο ἀλλαχοῦ. Μάλιστα ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ρωσσίᾳ ἀνευρίσκουμεν καὶ τὸν ἐξῆς περίεργον θεμεδί, εἰδός τι πρωτογενοῦς τραπέζης· ἐπειδὴ δύσκολος ἡ κυκλοφορία τῶν δερμάτων ὑπάρχει (καὶ δὴ ἄρκτων) ἐπενοήθη τὸ ἐξῆς· παρέδιδεν ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ εἰς δημόσιόν τι κατάστημα, λαμβάνων παρὰ τοῦ ἐν αὐτῷ φύλακος ἰσάριθ' αὐτοῦ τουτου δηλωτικὰ γραμμάτια, φέροντα τὴν σφραγίδα αὐτοῦ, καὶ ὧν ἐπὶ τῇ ἐμμανίσει μόνον ἐπεστρέφοντο τὰ δέρματα· τὰ γραμμάτια ταῦτα ἐκυκλοφόρουν ὡς χρήματα.